

Onderzoek biedt gedetailleerd inzicht belasting onderwijs

Leraar werkt structureel over

De werkweek van leraren is overvol. Het voeren van de administratie en contacten met ouders zorgen voor veel werkdruk en 's avonds en in het weekend gaat het werk door. Ruimte voor scholing of innovatie is er nauwelijks. Dat blijkt uit gedetailleerd onderzoek van de AOb naar de dagelijkse belasting van leraren in het basis- en voortgezet onderwijs.

Tekst Robert Sikkes Beeld Typetank

Dat de werkdruk onder Nederlandse leraren hoog ligt, was al jarenlang duidelijk. Een reeks nationale en internationale onderzoeken laat zien dat leerkrachten veel uren maken in relatief grote klassen en dat het onderwijs de beroepsgroep is met het hoogste percentage burn-outklachten.

Bovendien zijn de omstandigheden de afgelopen jaren verslechterd. Zo is de verhouding tussen het aantal personeelsleden en het aantal leerlingen stapsgewijs verlaagd.

Maar hoe ziet de werkweek van leraren er precies uit? Wat kost hen veel tijd? Van welke activiteiten krijgen ze stress? En wat geeft juist energie?

Dergelijke vragen worden beantwoord in het onderzoek 'Tijdsbesteding leraren po en vo' dat de AOb nu publiceert. Het onderzoek is een goed vertrekpunt voor een plan van aanpak dat de werkdruk in het onderwijs vermindert.

Het AOb-onderzoek waarin leraren in het

primair en voortgezet onderwijs werden gevolgd liep een jaar lang, van september 2015 tot september 2016. Dagelijks kregen 150 AOb-leden uit het lager en voortgezet onderwijs een verzoek om hun bezigheden 24 uur lang bij te houden en erbij te vermelden hoe zwaar deze taken voor hen waren op een schaal van 1 tot 5. Iets meer dan 10 procent van hen vulde daadwerkelijk de registratieformulieren in.

Zo verzamelden we meer dan 77 duizend activiteiten van 8100 leraren in het primair en voortgezet onderwijs – in het hbo, het mbo en voor het ondersteunend personeel was het aantal deelnemers te klein voor een representatief beeld.

Overwerk

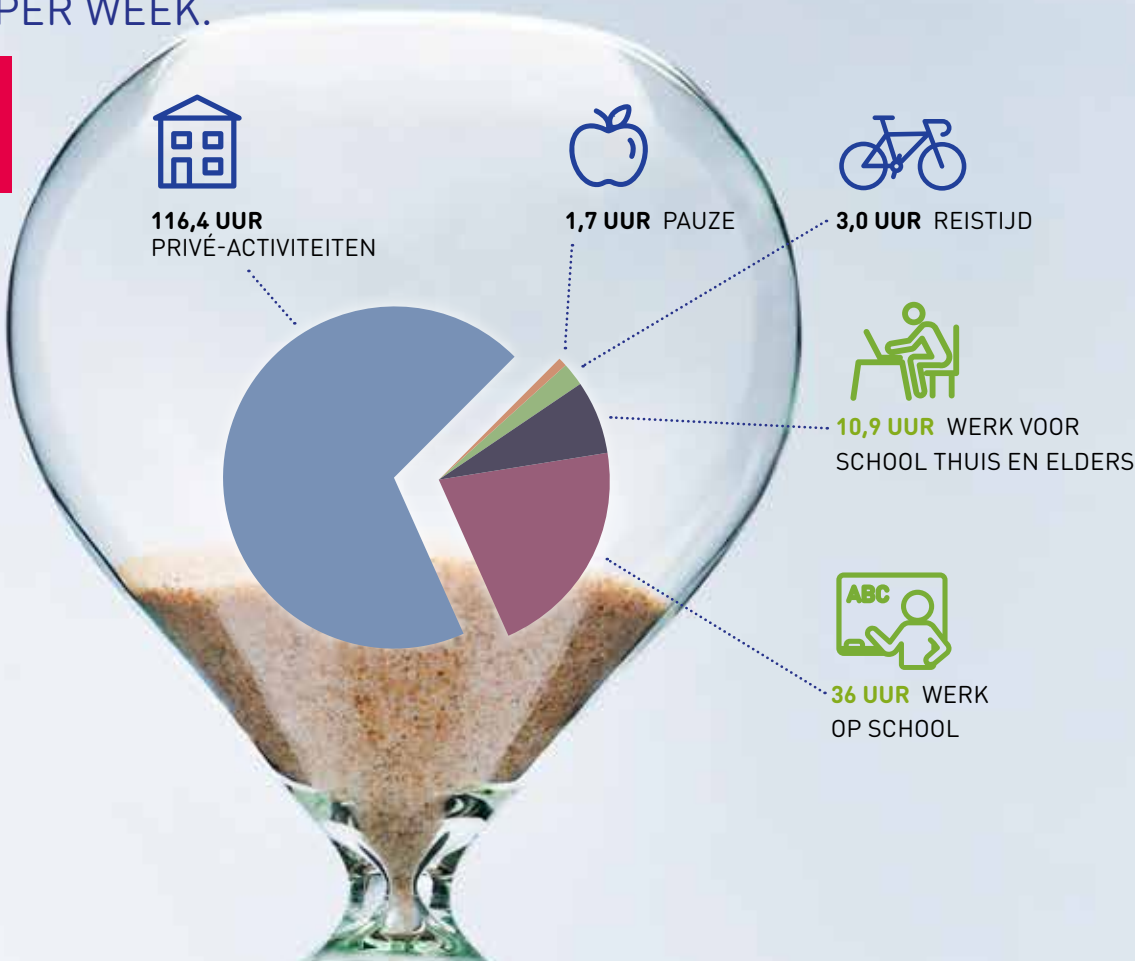
Uit de gegevens komt naar voren hoe een gemiddelde werkweek van een leraar eruit ziet. Met als belangrijkste conclusie: die werkweken zijn overvol.

Omerekend naar fulltime banen draaien leraren in het primair onderwijs een gemiddelde werkweek van 46,9 uur, zowel op school, als thuis, 's avonds of in het weekend. Leraren in het voortgezet onderwijs komen aan 45,2 uur en dat is in beide gevallen veel meer dan de 40 en 42,5 uur die de cao-norm voorschrijft. Op jaarbasis maken leraren in het primair onderwijs 17 procent meer uren dan ze zouden moeten maken volgens de wet (1.659 uur). Leraren in het voortgezet onderwijs komen ■

AANTAL WERKUREN LIGT IN ONDERWIJS VER BOVEN DE NORM

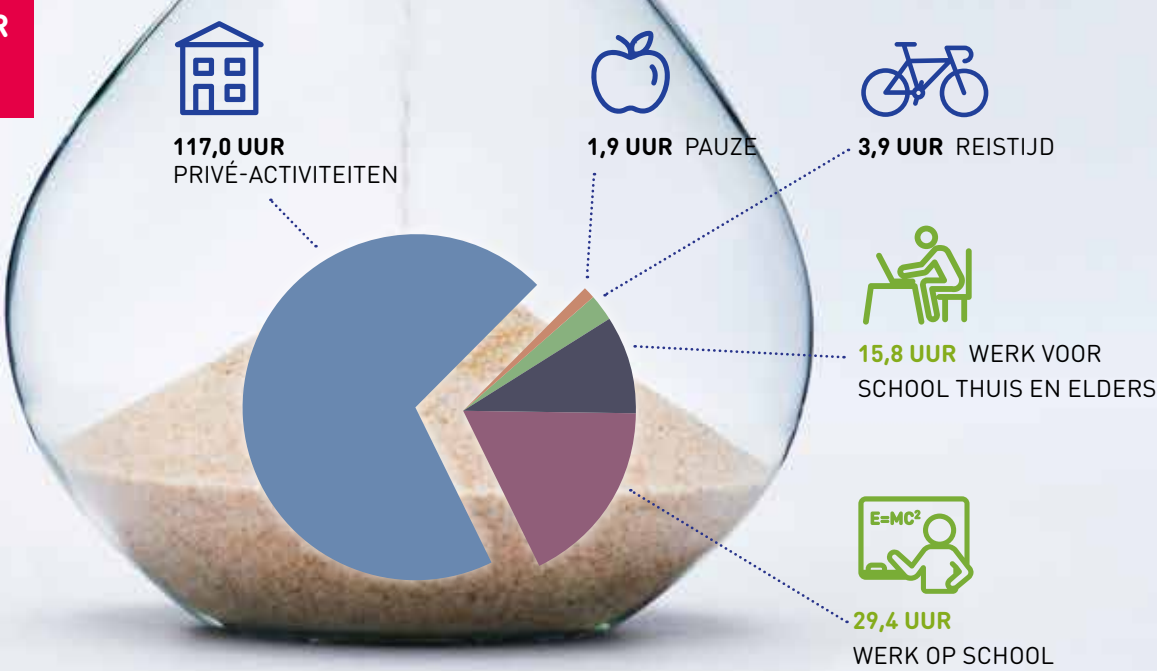
LEERKRACHT PRIMAIR ONDERWIJS
WERKT 46,9 UUR PER WEEK.

CAO-NORM: 40 UUR
OVERWERK: 6,9 UUR

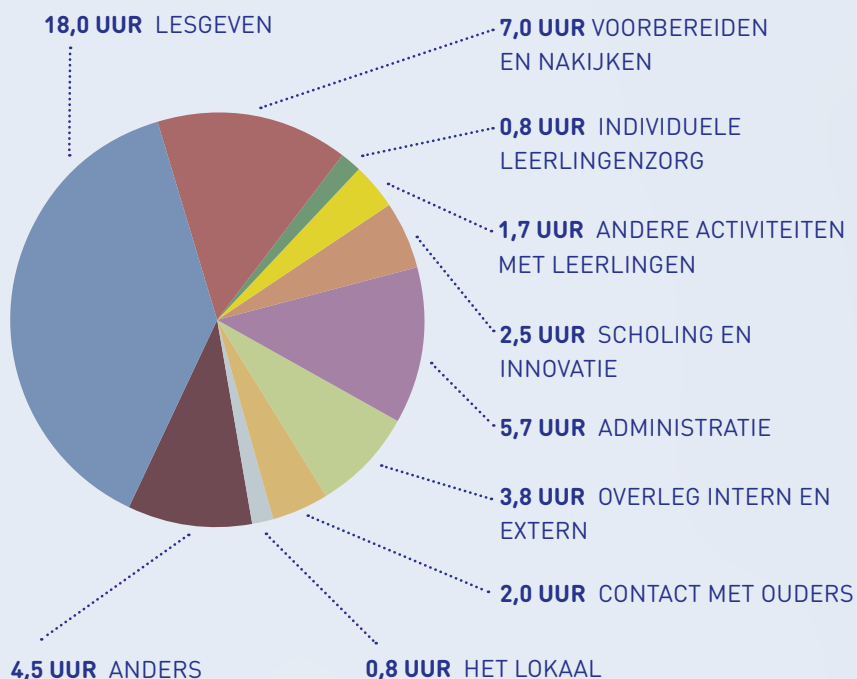

LEERKRACHT VOORTGEZET
ONDERWIJS WERKT 45,2 UUR PER WEEK.

CAO-NORM: 42,5 UUR
OVERWERK: 2,7 UUR

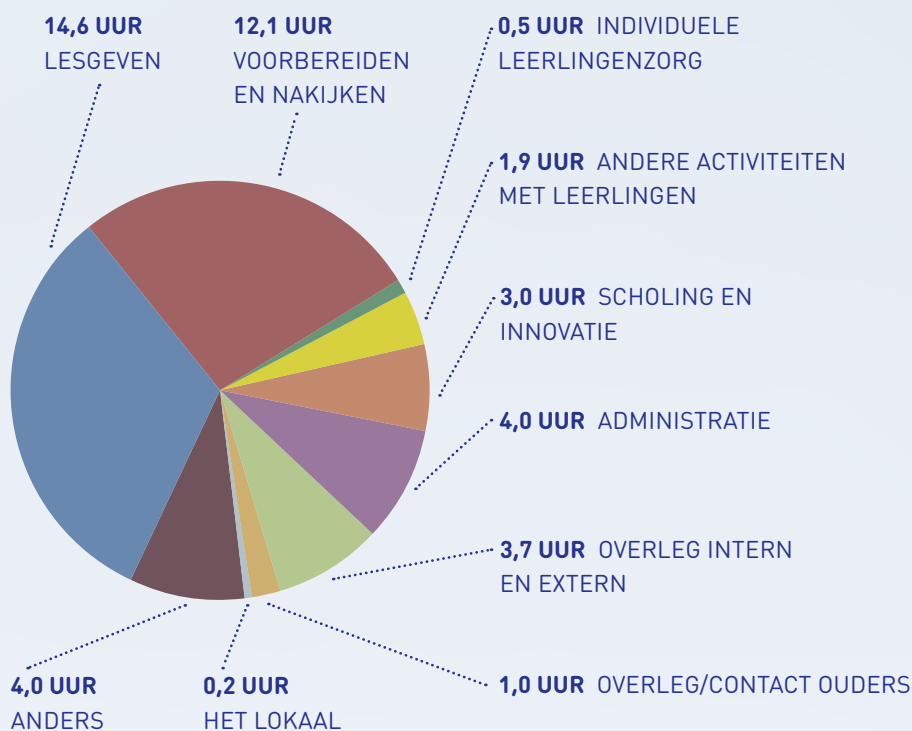

ADMINISTRATIE EN VOORBEREIDING KOST LEERKRACHT BASISONDERWIJS VEEL TIJD

TOTAAL: 46,9 UUR (AFGEROND)

VOORBEREIDEN EN NAKIJKEN KOST DOCENT MIDDELBAAR ONDERWIJS VEEL TIJD

TOTAAL: 45,2 UUR (AFGEROND)

6 procent uit boven deze zogeheten normjaartaak, nog exclusief de werkzaamheden in de schoolvakanties. In de avonden en weekenden gaat het werk van leerkrachten door. In de rapportages melden zij dat er gemiddeld per week 11 uur wordt thuisgewerkt in het primair onderwijs en bijna 16 uur in het voortgezet onderwijs. In de meeste gevallen gaat dat om nakijken en voorbereiding.

Lesgeven

Leerkrachten besteden de meeste tijd aan het geven van lessen en ook het voorbereiden en nakijken vraagt veel tijd, vooral in het voortgezet onderwijs. Voor elke 60 minuten dat hij voor de klas staat, besteedt een leerkracht op de middelbare school 50 minuten aan voorbereiding. Als we ervan uitgaan dat deze tijd voldoende is om de voorbereiding en het nakijken goed uit te voeren dan betekent dit een 'opslagfactor' van 83 procent. Voor juffen en meesters op basisscholen ligt deze verhouding anders: een kleine 24 minuten voorbereiding en nakijken is nodig voor elk (klok)uur voor de klas.

Waardering

In het rapport komt naar voren dat leraren in het primair en voortgezet onderwijs hun werk nog altijd weten te waarderen met een rapportcijfer 7 en bijzonder tevreden zijn over het werken met leerlingen en collega's (rapportcijfer 8 of hoger). Het lesgeven – de kern van het beroep – wordt gemiddeld dus niet beschouwd als een zware last. Daar staan in beide sectoren taken tegenover die leraren wel zwaar vallen, vooral het contact met ouders en het voeren van de administratie. In het primair onderwijs staan voorlichtingsbijeenkomsten qua belasting bovenaan, maar die komen maar weinig voor. Dat geldt natuurlijk niet voor contacten met ouders. Het voorbereiden van oudergesprekken, met hen overleggen via mail of telefoon en gesprekken tussendoor, ervaren leerkrachten als bovengemiddeld zwaar. Ook in het voortgezet onderwijs krijgen open dagen en voorlichtingsbijeenkomsten qua belasting een topnotering. Oudergesprekken voeren vinden docenten op middelbare

Het contact met ouders en het voeren van de administratie valt leraren zwaar

scholen zwaar, andere contacten met ouders verlopen makkelijker.

Qua administratie geeft in het primair onderwijs vooral het schrijven van handelingsplannen en rapporten voor individuele leerlingen een hoge belasting. Leraren in het basisonderwijs besteden daaraan wekelijks 5,7 uur.

In het voortgezet onderwijs ligt de administratieve druk iets lager, op 4 uur per week. Hier gaat juist meer tijd op aan nakijkwerk dat qua werkbelasting ook bovengemiddeld scoort. Het bijwerken van mail kost leraren op middelbare en lagere scholen wekelijks een kleine 2 uur.

Scholing en innovatie

In de overvolle werkweek resteert leraren weinig tijd voor scholing en innovatie: 2,5 tot 3 uur per week. Het gaat dan om lesmethoden ontwikkelen of programma's herschrijven. Het is maar de vraag of die uren genoeg zijn om serieus te werken aan de vernieuwing van het curriculum, zoals het kabinet van de leraren verlangt in het kader van *Onderwijs 2032*.

In het primair onderwijs besteden leerkrachten in totaal 1,6 uur per week aan scholing, zoals cursussen of het bijhouden van vakliteratuur. Op jaarbasis komt dat neer op 66 uur, terwijl een leraar op een basisschool volgens de cao recht heeft op tenminste 82 uur (2 uur per week) scholing, los van verplichte zaken zoals bijvoorbeeld teamscholing en cursussen rondom een nieuwe methode of aanpak.

In het voortgezet onderwijs heeft een leerkracht er recht op 10 procent van zijn tijd aan professionalisering te besteden: 166 uur, waarvan er 83 naar eigen inzicht mogen worden ingevuld. Met de 1,4 uur per week hebben docenten in het middelbaar onderwijs daar in werkelijkheid maar 55 uur per jaar de tijd voor. Wederom: ruimschoots onder de cao-norm. Het gebrek aan beschikbare uren wringt met de vernieuwingen van schoolvakken, de veranderingen in het onderwijs en gaat ten koste van de innovatie die van leerkrachten wordt gevraagd. ■

WERKDRUKINDEX

Met cijfers van de organisatie van rijke landen, de Oeso, ontwikkelde de AOb een productiviteitsindex. Deze index wordt berekend door in verschillende landen de verhouding te berekenen tussen het aantal leerlingen en het aantal lesuren dat leraren geven. Die productiviteitsindex kan daarom ook wel werkdrukindex worden genoemd.

Nederland scoort op de werkdrukindex hoger dan het gemiddelde binnen de Oeso en veel hoger dan het gemiddelde van 21 landen van de EU. Hieronder staan deze cijfers voor het basisonderwijs.

NEDERLANDSE LERAREN MAKEN VEEL UREN IN RELATIEF GROTE KLASSEN

WERKDRUKINDEX BASISONDERWIJS

FRANKRIJK	142
USA	138
NEDERLAND	121
OESO-GEMIDDELD	100
EU21 GEMIDDELD	89
VLAANDEREN	77
FINLAND	76

ONDERWIJS SECTOR MET HOOGSTE PERCENTAGE BURN-OUTKLACHTEN

BURN-OUTKLACHTEN PER BEROEPSGROEP

ONDERWIJS	18
COMMUNICATIE	16
INDUSTRIE	15
ZAKELIJKE DIENSTEN	15
ZORG	14
GEMIDDELDE NL	13
VERVOER	13
BOUW	13
OVERHEID	12
HANDEL	12
HORECA	11
LANDBOUW	11

(BRON: TNO/CBS NEA 2015)

PRIMAIR ONDERWIJS

VIJF MEEST BELASTENDE TAKEN VOOR EEN LEERKRACHT BASISONDERWIJS*

VOORLICHTINGSBIJEENKOMSTEN	3,80
OUDERAVOND	3,53
GROEPSPLANNEN MAKEN	3,52
OPEN DAGEN	3,48
ZORG- OF HANDELINGSPLANNEN MAKEN	3,47

VIJF MINST BELASTENDE TAKEN VOOR EEN LEERKRACHT BASISONDERWIJS*

(GROEPS)LESSEN VOORBEREIDEN	2,54
BIJLES GEVEN	2,54
GESPREK MET COLLEGA'S EN SCHOOLLEIDING	2,42
LOKAAL AANKLEDEN	2,37
TOETSEN/PROEFWERK AFNEMEN	2,33

* GEMIDDELTE SCORES OP EEN SCHAAL VAN 1 TOT 5

Nauwelijks een kwartiertje pauze

Het grote werkdrukonderzoek van de AOb laat zien dat leerkrachten in het primair en voortgezet onderwijs nauwelijks pauze hebben, ongeveer een kwartier per dag. Pauzes gaan op aan onderling overleg, gesprekken met leerlingen, lesvoorbereiding of contact met ouders.

Tekst Karen Hagen **Beeld** Typetank

Alexander Hatzmann (40), meester groep 6 op de Hagenhofschool in Stadskanaal

“In mijn eerste onderwijsjaren werkte ik eraan als bakker. Dan had je – hoe dan ook – op drie vaste momenten pauze. Zo werkt het niet in het basisonderwijs. De leerlingen gaan tussen de middag naar huis. Ik heb van 12.00 tot 13.00 uur pauze en genoeg tijd om mijn brood of gehaktbal op te eten in 20 of 30 minuten. De rest van de tijd gebruik ik meestal voor lesvoorbereiding; om iets te kopiëren of klaar te zetten. Of om een ouder te spreken. Toch komt het ook wel een paar keer per maand voor dat ik helemaal geen middagpauze heb, vanwege overleg met een collega dat snel een uur opslokt. In de koffiepauze 's ochtends blijven soms kinderen iets oefenen in het lokaal. Dan zit je dat kwartier in de K3-muziek. En als er een bal op het dak ligt, moet ik die er vaak afhaken als enige meester op school.”

Co Maier (62) was wiskundedocent en werkt nu als roostermaker op de Merewade

“Nu ik roosters maak kan ik meer variëren met pauzes. Docenten weten mij in de pauzes goed te vinden, dan sta ik in een werkstand. Vooral omdat zij niet op een ander tijdstip naar mij toe kunnen komen. Toen ik nog werkte als docent was het wel opletten dat je een boterham at en niet non-stop ‘aanstaat’. Het werkoverleg ging altijd heel spontaan in pauzes, daar ga je in mee. Als een leerling eruit gestuurd werd, moet je dat melden en administreren. Dat kan niet blijven liggen, maar is allemaal werk. Wat ik wel irritant vind, is bijvoorbeeld uitleg over een open dag in de pauze. Dan ben je 20 minuten kwijt, terwijl dat ook via de mail kan. Op mijn vorige school had ik een locatieleider die alle docenten een kwartier extra gaf, omdat hij vond dat we het zo vaak over werk hadden in de pauzes. Ik vergelijk het weleens met mantelzorgers: als je erin zit vind je het goed. Het is een achtbaan.”

VOORTGEZET ONDERWIJS

VIJF MEEST BELASTENDE TAKEN LEERKRACHTEN VOORTGEZET ONDERWIJS*

VOORLICHTINGSBIJEENKOMSTEN OP AANLEVERENDE SCHOLEN	4,50
OUDEAVOND	3,60
ZORG- OF HANDELINGSPLANNEN MAKEN	3,38
OPEN DAGEN	3,27
OUDEGESPREKKEN VOORBEREIDEN EN VOEREN	3,24

VIJF MINST BELASTENDE TAKEN LEERKRACHTEN VOORTGEZET ONDERWIJS*

BEGELEIDING LEERLINGENRAAD, SCHOOLKRANT ETCETERA	2,37
GESPREK MET COLLEGA'S EN SCHOOLLEIDING	2,37
TOETSEN/PROEFWERK AFNEMEN	2,35
LOKAAL OPRUIMEN/SCHOONMAKEN	2,29
LOKAAL AANKLEDEN	2,15

Canan Kapaklıkaya (25), docent financiële beroepen op het Roc van Amsterdam

“Mijn echte rustmoment is als ik alleen naar de Albert Heijn om de hoek loop in de grote pauze. Dat doe ik soms, naar buiten voor frisse lucht. De algemene cultuur is toch: ‘even snel een boterham eten’. ’s Middags hebben we drie kwartier pauze, dat is goed geregeld en ook nodig om rustig te eten. Het is heel normaal om collega's tijdens deze pauze te ‘storen’ om over een leerling te overleggen. Het is het enige moment dat het kan. Van de 45 minuten houd je vaak een half uur over. De koffiepauzes van een kwartier ervaar ik als kort. Leerlingen willen vaak een praatje na de les, voor je het lokaal uit bent en koffie hebt, moet je alweer terug voor de volgende les. Dit jaar willen we op donderdagen met z'n allen aan tafel lunchen. Een aantal docenten zag het niet zitten, omdat ze hun lessen voorbereiden in de pauzes. Toch gaan we het proberen.”

Rina Blijdorp (58), docent Engels op de Gereformeerde Scholengemeenschap Randstad in Rotterdam

“Het gebeurt heel vaak dat leerlingen iets aan je willen vragen als je in de lerarenkamer zit. Dan willen ze dat je iets voor een andere docent in zijn postvak legt. Of ze willen je spreken. Als ik zeg dat ze even moeten wachten omdat ik met een collega praat, dan kijken collega's soms al raar. Vaak zijn pauzes korter dan ervoor staat. Als ik bijvoorbeeld een toets geef en er zijn twee dyslectische leerlingen die langer de tijd krijgen, is het kwartier pauze voorbij. De algemene consensus is om zaken te regelen met collega's in de pauze. Daar heb ik niet zo'n probleem mee. Vervelend is wel als de pauze voor officiële mededelingen wordt gebruikt. Zoals onlangs een Nieuwjaarstoespraak die tien minuten duurt en waarin je niks anders kan doen. Zeker als er wordt aangekondigd dat dit elke week gaat gebeuren. Wel zijn de surveilleerdiensten bij ons afgeschaft voor leraren. De medezeggenschapsraad vond het teveel. Lesgeven en surveilleren.”